

1. ΘΑΛΗΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ

Ο Θαλής γεννήθηκε στη Μίλητο της Μικράς Ασίας περί το 640 π.Χ. και πέθανε περί του 546 π.Χ.. Οι βιογράφοι του αναφέρουν ότι ταξίδεψε πολύ και εκπαιδεύτηκε κυρίως από τους Αιγύπτιους ιερείς.

Κατά γενική ομολογία των αρχαίων, ο Θαλής ήταν ο πρώτος φιλόσοφος που ασχολήθηκε με την έρευνα της φύσεως. Μέχρι τότε κυριαρχούσαν οι μυθικές και θεολογικές κοσμογονίες, με τους άπειρους συμβολισμούς και την προσωποποίηση των φυσικών δυνάμεων. Ο κόσμος παρουσιαζόταν σαν να υπόκειται ολοκληρωτικά στις βουλήσεις των θεών. Ο Θαλής διαχώρισε τις αυτοτελείς λειτουργίες της φύσεως από τις ενέργειες των θείων δυνάμεων, χωρίς όμως να διασπάσει την ενότητά τους.

Ο Θαλής δέχτηκε ότι αρχή όλων των όντων είναι το ύδωρ. Από αυτό σχηματίζονται όλα τα όντα και σε αυτό καταλήγουν όταν φθείρονται. Αλλάζουν μόνον οι μορφές και οι ιδιότητες των όντων, αλλά η υποκείμενη ουσία δεν παθαίνει τίποτε.

Πώς ακριβώς, όμως, εννοούσε το στοιχείο-αρχή «ύδωρ» ο Θαλής; Ασφαλώς δεν ήταν τόσο αφελής να πιστεύει πως το γνωστό στοιχείο «νερό» είναι η αρχή των πάντων. Άλλωστε το ύδωρ εχρησιμοποιείτο από πολύ παλαιότερα στις θεολογικές κοσμογονίες με περισσότερο συμβολική έννοια, όπου ο Ωκεανός και η Τηθύς ήσαν οι γεννήτορες των πάντων. Το ίδιο συμβαίνει και στην Παλαιά Διαθήκη, όπου ο Θεός δημιούργησε το στερέωμα εν μέσω ύδατος (Γεν. 1,6). Άρα το ύδωρ, κατά τον Θαλή, έχει και μια μεταφυσική διάσταση, την οποία πρέπει να εξετάσουμε.

Το σημαντικότερο πρόβλημα είναι, με ποιον τρόπο προήλθαν τα διάφορα όντα από το ύδωρ. Με άλλα λόγια, το ύδωρ έχει από μόνο του την ικανότητα να γεννάει τα πάντα, ή χρειάζεται και η επέμβαση κάποιου άλλου παράγοντα; Ως προς το θέμα αυτό, όλες οι μαρτυρίες των σχολιαστών επιβεβαιώνουν την δεύτερη εκδοχή:

Αέτιος I 7, 11 (A23): «Ο Θαλής πίστευε ότι **ο θεός είναι ο νους του κόσμου**, το δε σύμπαν είναι έμψυχο και γεμάτο από πνευματικά όντα. Δια μέσου δε του στοιχειώδους υγρού **διέρχεται μια θεϊκή δύναμη, η οποία το κινεί**».

Κικέρων, De Nat. Deor. I 10,25 (A23): «Ο Θαλής ο Μιλήσιος, ο οποίος πρώτος διερεύνησε αυτά τα ζητήματα, είπε ότι το ύδωρ είναι η πρώτη αρχή των πραγμάτων, αλλά **ο θεός ήταν ο νους που διέπλασε όλα τα πράγματα από το ύδωρ**».

Συνεπώς, ο Θαλής δεν απέδιδε αυτοδύναμη δημιουργική ικανότητα στο ύδωρ, αλλά πίστευε ότι αυτό είναι το στοιχείο που χρησιμοποιεί ο θεός ως νους, για να διαπλάσσει τα πάντα με την θεία ενέργεια. Αυτή ως δύναμη διέρχεται μέσα από το στοιχειώδες υγρό και διαμορφώνει τα πάντα.

Προσθέτουμε και ένα άλλο σημαντικότατο απόσπασμα, το οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση Diels/Kranz: «Die Fragmente der Vorsokratiker»:

Ιππόλυτος, Έλεγχος A 1: «Λέγεται ότι ο Θαλής ο Μιλήσιος πρώτος ασχολήθηκε με τη φυσική φιλοσοφία. Αυτός είπε ότι αρχή και τέλος των πάντων είναι το ύδωρ... Και τα πάντα άγονται και ρέουν συμπαρασυρόμενα από την φύση του πρώτου αρχηγού της γενέσεώς τους. **Αυτό είναι ο θεός, ο οποίος δεν έχει αρχή και τέλος**».

Η κινητική θεία δύναμη δεν ταυτίζεται με τον απρόσωπο όρο «ενέργεια» της νεώτερης Φυσικής, διότι είναι ενσυνείδητη και λογική, ώστε να δημιουργεί τα πάντα ως τέλεια όντα στις λειτουργικές τους ιδιότητες.

Σχετικά με την έννοια του θεού, αλλά και των άλλων πνευματικών όντων, υπάρχουν τρεις ακόμη μαρτυρίες που επίσης δεν καταχωρούνται στην έκδοση Diels/Kranz:

Γαληνός, Φιλόσοφος Ιστορία, 35: «Ο Θαλής πίστευε ότι **ο θεός είναι ο νους του κόσμου**».

Αθηναγόρας, Πρεσβ. Χριστ., 23: «Πρώτος ο Θαλής διαιρεί (τις πνευματικές οντότητες) σε τρία γένη: τον θεόν, τους δαίμονες και τους ήρωες». **Θεόν μεν θεωρεί τον νουν του κό-**

σμου, ως δαίμονες δε, θεωρεί ψυχικές ουσίες, και ήρωες τις διαχωρισμένες ψυχές των ανθρώπων, αγαθούς μεν τις αγαθές, κακούς δε τις πονηρές».

Δεν παρέλειψε δε, να τονίσει και την πρόνοια του θεού για τον κόσμο:

Φιλόπονος, Π. Ψυχής, 86,30: «Λέγουν ότι ο Θαλής υποστήριζε πως η πρόνοια (του θεού για τον κόσμο) **φτάνει μέχρι τα έσχατα σημεία** και δεν της ξεφεύγει τίποτα, ούτε το ελάχιστον».

Εκτός από τις παραπάνω μαρτυρίες, υπάρχουν και αρκετές άλλες, στις οποίες ο Θαλής υποστηρίζει ότι όλα τα ζωντανά όντα έχουν και το ιδιαίτερο στοιχείο της ψυχής, η οποία είναι μια θεϊκή ουσία, αεικίνητη και αυτοκινούμενη.

Όλα αυτά αποδεικνύουν σαφέστατα, ότι ο Θαλής δεν ήταν καθόλου υλιστής. Οι υλιστικές ερμηνείες των θεωριών του είναι καθαρές παρερμηνείες, ενώ ο ίδιος αποδέχονταν πλήρως την δημιουργική ενέργεια του θεού, ο οποίος είναι ο νους του κόσμου.